



IFAU – INSTITUTET FÖR
ARBETSMARKNADSPOLITISK
UTVÄRDERING

Måste man välja? Barn och inkomst mitt i karriären för kvinnor och män födda 1945–1962

Anne Boschini
Christina Håkanson
Åsa Rosén
Anna Sjögren

RAPPORT 2011:16

Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med säte i Uppsala. IFAU ska främja, stödja och genomföra vetenskapliga utvärderingar. Uppdraget omfattar: effekter av arbetsmarknadspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt, arbetsmarknadseffekter av åtgärder inom utbildningsväsendet och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen. IFAU ska även sprida sina resultat så att de blir tillgängliga för olika intressenter i Sverige och utomlands.

IFAU delar även ut forskningsbidrag till projekt som rör forskning inom dess verksamhetsområden. Forskningsbidragen delas ut en gång per år och sista dag för ansökan är den 1 oktober. Eftersom forskarna vid IFAU till övervägande del är nationalekonomer, ser vi gärna att forskare från andra discipliner ansöker om forskningsbidrag.

IFAU leds av en generaldirektör. Vid institutet finns ett vetenskapligt råd bestående av en ordförande, institutets chef och fem andra ledamöter. Det vetenskapliga rådet har bl.a. som uppgift att lämna förslag till beslut vid beviljandet av forskningsbidrag. Till institutet är även en referensgrupp knuten där arbetsgivar- och arbetstagersidan samt berörda departement och myndigheter finns representerade.

Rapporterna finns även i tryckt format. Du kan beställa de tryckta rapporterna via telefon eller mejl. Se nedanstående kontaktinformation.

Postadress: Box 513, 751 20 Uppsala

Besöksadress: Kyrkogårdsgatan 6, Uppsala

Telefon: 018-471 70 70

Fax: 018-471 70 71

ifau@ifau.uu.se

www.ifau.se

IFAU har som policy att en uppsats, innan den publiceras i rapportserien, ska seminariebehandlas vid IFAU och minst ett annat akademiskt forum samt granskas av en extern och en intern disputerad forskare. Uppsatsen behöver dock inte ha genomgått sedvanlig granskning inför publicering i vetenskaplig tidskrift. Syftet med rapportserien är att ge den ekonomiska politiken och den ekonomisk-politiska diskussionen ett kunskapsunderlag.

Måste man välja?*

Barn och inkomst mitt i karriären för kvinnor och män födda 1945–1962

av

Anne Boschini^{*}, Christina Håkanson[♦], Åsa Rosén^ψ, Anna Sjögren[^]

2011-10-01

Sammanfattning

Barn och inkomst är viktiga utfall i livet. Båda kräver tid och resurser. Utfallen speglar de prioriteringar individer och par gjort över tid. I rapporten studerar vi hur dessa två utfall har förändrats för svenska män och kvinnor födda mellan 1945 och 1962. Vi dokumenterar förändringar i utbildning, i vem som får barn med vem samt hur många barn och hur stora inkomster män och kvinnor har mitt i karriären, vid 45 års ålder. Vi finner att utfallen i familj och karriär överlag blivit mer ojämlika för män: fler män är barnlösa och inkomstskillnaderna har ökat. Det positiva sambandet mellan barn och inkomst har dessutom blivit starkare. För de tidiga kohorterna kvinnor var sambandet mellan karriär och antal barn negativt. Överlag har dock kvinnors avvägning mellan karriär och familj lättat över tid. Kvinnors utfall avseende antal barn blir allt mer likartade över utbildningsfördelningen. Trots de olika mönstren för kvinnor och män finner vi att graden specialisering inom familjen, mätt som inkomstgapet inom ett föräldrapar, är förvånande stabilt över tid.

Nyckelord: barnafödande, inkomst, utbildning, karriär, könsskillnader, familjebildning.

* Rapporten bygger på IFAU Working Paper No 2011:15 och är del av FAS-projekt 2010-0763. För utförligare referenser och genomgång av resultat och metoder hänvisas till den engelska rapporten. Vi är tacksamma för kommentarer från Ann-Zofie Duvander, Peter Skogman Thoursie och Anders Björklund samt seminariedeltagare på IFAU, SOFI, EALE och ELE.

^{*} Anne.Boschini@ne.su.se, Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet.

[♦] Christina.Hakanson@iies.su.se, IIES, Stockholms universitet.

^ψ Asa.Rosen@sofi.su.se, SOFI, Stockholms universitet och ESOP Oslo universitet.

[^] Anna.Sjogren@ifau.uu.se, IFAU, Uppsala och SOFI Stockholms universitet.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	3
1.1	Familj och karriär – en bakgrund	4
2	Data och definitioner	6
3	Utbudet av välutbildade partner och trender i val av partner	7
3.1	Högre utbildning.....	7
4	Trender i barnlöshet.....	8
4.1	Vem får barn med vem?	9
5	Trender i föräldraskap och barnafödande	11
6	Utfall på arbetsmarknaden och avvägningen mellan familj och karriär ..	14
7	Trender i inkomster mitt i karriären för olika utbildningskategorier.....	14
8	Inkomster och familjeförhållanden.....	16
9	Förändras specialiseringen i hushållet?	17
9.1	Måste man välja – eller går det att ha allt?	18
10	Slutsatser.....	21
	Referenser	22
	Bilaga 1	25

1 Inledning

Ökad sysselsättningsgrad hos kvinnor, expansionen av den högre utbildningen och den i allt högre grad kvinnliga dominansen bland högutbildade har de senaste årtiondena drastiskt förändrat villkoren för hur kvinnor och män fattar beslut kring familjebildning, barnafödande och karriär. Bertrand m.fl. (2010) visar att det fortfarande är en skarp avvägning mellan karriär och familj bland kvinnliga toppakademiker i USA. Shang och Weinberg (2009) och Goldin och Katz (2008) finner dock att också högutbildade kvinnor i USA på senare tid fått både fler barn och bättre karriärmöjligheter. Albrecht m.fl. (2003), Boschini (2004), och Henrekson och Stenkula (2009), pekar på att det är få kvinnor på toppositioner också i Sverige. Samtidigt tyder dock forskning från t.ex. Sverige och Danmark på att den *genomsnittliga* karriärkostnaden av att skaffa barn inte är så hög.¹ I Sverige har en aktiv jämställdhetspolitik, såsom särbeskattningsreformen, expansionen av offentligt subventionerad förskola och utbyggnaden av föräldraförsäkringen bland annat syftat till att underlätta möjligheten att kombinera barn och karriär.

Den här rapporten syftar till att belysa vad som har hänt i balansen mellan karriär och barn för män och kvinnor i Sverige genom att dokumentera hur trender i barnafödande och inkomster mitt i karriären varierar beroende på utbildning och val av partner. Utgångspunkten är att såväl de inkomster man uppnått mitt i karriären som antalet barn man fått kan ses som resultatet av de livsval en individ gör över tid. Eftersom både barn och karriär är tidskrävande uppstår i många fall en konkurrens om tiden vilket kan resultera i att individer tvingas till en avvägning mellan de båda. I den mån den egna tiden kan ersättas av partners tid, barnomsorg eller av andra köpta tjänster på marknaden kan en del individer kombinera båda delarna.

Vi använder registerdata från SCB och studerar kohorterna födda 1945–1962. För män och kvinnor, uppdelat på olika utbildningsgrupper, mäter och dokumenterar vi trender i familjebildning, barnafödande och arbetsmarknadsutfall. Vi undersöker också hur utvecklingen beror av partners utbildning. Vidare studerar vi hur fördelningen av inkomster inom föräldrapar förändras över tid och slutligen hur sambandet mellan karriär, mätt som arbetsinkomst mitt i karriären, och barn förändrats över tid. Då vi är primärt intresserade av den ackumulerade effekten av hur tid allokeras mellan familj och karriär har vi

¹ Se Albrecht m.fl. (1999) och Westerberg (2009) för studier på svenska data, och Datta Gupta och Smith (2002) för en studie på danska data.

valt att använda totala inkomster av lön och företagsamhet på årsbasis som mått på inkomster. Huvudanalysen fokuserar på tre utbildningsgrupper; icke universitetsutbildade, universitetsutbildade och en undergrupp av universitetsutbildade som har en prestigeutbildning.²

Vi finner att utfallen i familj och karriär överlag blivit mer ojämlika för män. Det är fler män i de yngre kohorterna som är barnlösa än i de äldre och inkomstskillnaderna har ökat. Det positiva sambandet mellan barn och inkomst har dessutom blivit starkare. För de tidiga kohorterna kvinnor var sambandet mellan karriär och antal barn negativt. Överlag har dock kvinnors avvägning mellan karriär och familj lättat över tid. Kvinnors utfall avseende antal barn blir allt mer likartade över utbildningsfördelningen. Trots de olika mönstren för kvinnor och män finner vi att graden specialisering inom familjen, mätt som inkomstgapet inom ett föräldrapar, är förvånande stabilt över tid.

1.1 Familj och karriär – en bakgrund

Becker (1981) analyserade familjen som en produktionsenhet där makar specialiserar sig i enlighet med sina komparativa fördelar för att lönearbeta eller ta hand om barn. Moderna familjer är mindre specialiserade, åtminstone i den meningen att det är mer vanligt att båda föräldrarna arbetar utanför hemmet. Stevenson och Wolfers (2007) argumenterar för att detta är ett resultat av att antal olika faktorer som minskat vikten av *produktionskomplementaritet* i familjen och i stället ökat *konsumtionskomplementariteterna*. Teknologiska framsteg i hushållet, t.ex. diskmaskinen, tvättmaskinen och utvecklingen av tjänstemarknaden som möjliggör för moderna familjer att leja ut hushållsnära tjänster har drastiskt minskat avkastningen på specialisering i hemmet. I stället för att var och en på olika sätt bidrar till hushållet, bidrar moderna par på ett mer likartat sätt till sitt gemensamma hushåll och mer fokus ligger på att gemensamt konsumera frukterna av arbetet. Vidare har kvinnors ökade löner, ökad avkastning på utbildning och, i det svenska fallet, särbeskattningsreformen, höga marginalskatter och subventionerad barnomsorg ytterligare minskat incitamenten för en traditionell uppdelning av rollerna i familjen. Detta skulle kunna leda till jämnare fördelning av föräldrars inkomster och ökad sortering när vi väljer partner, dvs att partner blir mer och mer lika varandra t.ex. när det gäller utbildning.

² Med prestigeutbildningar avses juristexamen, läkarexamen, civilekonomer och civilingenjörer, dvs akademiska utbildningar som förknippas med höga inkomster. Dribe och Stanfors (2010) använder en liknande definition.

Ökad sortering vid valet av partner med avseende på utbildning har dokumenterats i USA i en inflytelserik uppsats av Mare (1991). Det visas också i Schwartz och Mare (2005) att trenden i huvudsak tycks drivas av att universitetsutbildade gifter sig med varandra. Liu och Lu (2006) finner dock att trenden vände på åttiotalet, varefter sorteringen minskade. Det finns förvånansvärt lite forskning om sorteringen i partnerval på svenska data. Henz och Jonsson (2004) jämför kohorter födda mellan 1919 och 1935 med de födda mellan 1955 och 1973 och finner att sorteringen med avseende på utbildning har minskat, hänsyn tagen till förändringar i utbildningsfördelningen. En bidragande orsak kan vara det faktum att Sverige expanderade den högre utbildningen kraftigt under den andra hälften av 1900-talet och ökningen av högre utbildning var större bland kvinnor än bland män (Björklund m.fl. 2010). Detta innebar att kvinnor mötte ett minskat relativt utbud av högutbildade potentiella partner och att sorteringen därmed minskade.

Utvecklingen på arbetsmarknaden är mer välstuderad och flera för denna rapport relevanta fakta är redan etablerade. Arbetskraftsdeltagandet bland svenska mödrar fördubblades från tidigt sextioal till tidigt åttiotal, från under 40 procent till c:a 80 procent (Gustafsson och Jacobsson, 1985). De äldsta kohorterna vi studerar var i 25–30 års ålder i början av sextioalet och mötte därmed en helt annan arbetsmarknad än de sista kohorterna vi studerar. Från mitten av åttiotalet och framåt förändrades arbetskraftsdeltagandet betydligt långsammare. Dessutom avtog den trendmässiga minskningen i det svenska könslönegapet redan i början av åttiotalet (Edin och Richardsson, 2002). Albrecht m.fl. (2003) menar att det under nittioalet utvecklades ett ”glastak” för kvinnor på den svenska arbetsmarknaden i och med att lönegapet mellan könen växte i toppen av lönefördelningen.

Det finns flera anledningar till att tro att incitamenten för val kring karriär och barn har förändrats kraftigt för de kohorter som föddes i mitten av sextioalet jämfört med de som föddes tjugo år tidigare. Å ena sidan minskade särbeskattningsreformen, som introducerades 1971, incitamenten för specialisering inom hushållet. Å andra sidan är det möjligt att de stora sänkningarna av marginalsatserna som följde skattereformen 1991 hade en effekt i motsatt riktning. Familjepolitiken, t.ex. introduktionen av föräldraförsäkringen 1974 och dess successiva utbyggnad under åttio- och nittioalena, introduktionen av ”pappamånader” samt expansionen av offentligt subventionerad förskola har

också varit betydelsefulla för familje- och karriärval.³ Björklund (2006) och Andersson m.fl. (2009) dokumenterar att samtidigt som arbetskraftsdeltagandet ökat kraftigt har kohortfruktsamheten för svenska kvinnor varit stabil kring två barn per kvinna. Björklund menar att en aktiv familjepolitik har spelat stor roll i att möjliggöra för svenska kvinnor att kombinera familj och karriär och därmed till att upprätthålla nivån på barnafödandet.

2 Data och definitioner

Vi använder registerdata från SCB för kohorterna födda 1962–1945. Vi utgår från LOUISE-årgångarna 1990–2007 och observerar kvinnors och mäns inkomst och antal barn mitt i karriären, vid 45 års ålder.⁴ Det finns flera anledningar till att vi väljer 45 år som observationstidpunkt. För det första vill vi mäta total fruktsamhet vilket gör 45 år en rimlig tidpunkt.⁵ För det andra, genom att mäta inkomster vid mitt i karriären, *efter* de intensiva småbarnsåren, kan vi bättre fånga ett långsiktigt samband mellan karriär och barn snarare än kortsiktiga avvägningar mellan de båda.⁶

Vi mäter antalet barn genom att via det s.k. flergenerationsregistret räkna antalet barn (biologiska eller adopterade) vid 45 års ålder. Via flergenerationsregistret kan vi koppla barn till deras föräldrar och därigenom också länka information om den andra föräldern. Som mått på inkomst använder vi totala årsinkomster från lönearbete och företagsamhet. Utifrån utbildningsregistret klassificerar vi individer efter deras högsta utbildning vid 45 års ålder. Vi fokuserar på tre utbildningsgrupper; icke universitetsutbildade (högst 14 års utbildning), universitetsutbildade (15+ års utbildning) och en undergrupp av universitetsutbildade som har examen från en prestigeutbildning. I den sista gruppen skiljer vi ut utbildningar som traditionellt inneburit mer karriärinriktade, högvärlönde jobb; civilingenjörer, läkare, civilekonomer samt jurister.⁷

³ Se Björklund (2006), Mörk m.fl. (2008) och Selin (2009). Se figur 16 i Boschini m.fl. (2011) för trender i barnomsorgens omfattning.

⁴ Vi hänvisar till Tabell 1 i Bilaga 1 för detaljerade definitioner och källor för alla variabler.

⁵ Mäns fruktsamhet pågår visserligen längre än kvinnors, men inte mer än 2,5 procent av de barn som män får föds efter 45 års ålder. Denna andel är också stabil över tid.

⁶ Vid 45 års ålder är också den kortsiktiga variationen i inkomsten relativt låg (Baker och Solon, 2003).

⁷ Eftersom klassificeringen kan vara känslig för förändringar i utbildningsfördelningen använder vi oss också av en alternativ klassificering där individer istället rangordnas efter sin position i

I litteraturen som behandlar parbildning, barnafödande och sortering är det vanligt att ta äktenskap som definition av ett par (Mare, 1991). Som Henz och Jonsson (2004) påpekar, är samboskap ett utbrett fenomen i Sverige och andelen gifta är relativt låg. Dessutom sker en stor andel av alla förstfödslar utanför äktenskapet. Mot bakgrund av detta definierar vi en individs partner som den andra föräldern till individens första barn. Även om en icke försumbar andel hinner byta partner till dess de blir 45 år, menar vi att denna partner med stor sannolikhet påverkar individens val under de viktiga åren när familj och karriär etableras.⁸

3 Utbudet av välutbildade partner och trender i val av partner

För att ge en bakgrund till den fortsatta analysen inleder vi med att studera hur utbudet av högutbildade har förändrats över tid, i vilken utsträckning män och kvinnor alls får barn samt hur mönstren vad gäller vem som får barn med vem har förändrats. Resultaten redovisas i en serie figurer som visar hur mönstren förändrats för män och kvinnor med olika utbildningsnivå.

3.1 Högre utbildning

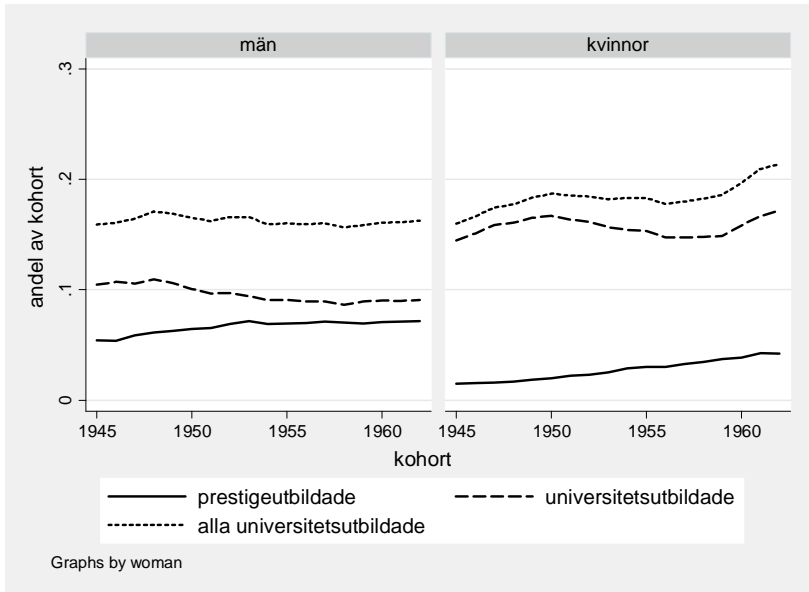
I Figur 1 visas hur stora andelar av män respektive kvinnor i årskullarna födda mellan 1945 och 1962 som har olika utbildningsnivå. Det är intressant att notera att när man som vi mäter utbildning vid 45 års ålder har större andel kvinnor än män universitetsutbildning redan för de tidigaste studerade årskullarna.⁹ Det är också värt att notera att andelen universitetsutbildade män legat konstant även om något större andel över tid har en prestigeutbildning. För kvinnorna däremot stiger andelen universitetsutbildade, främst för att andelen med prestigeutbildning växer. Över tid finns alltså fler högutbildade kvinnor relativt män, men det finns fortfarande färre kvinnor än män med prestigeutbildning.

utbildningsfördelningen. Vi hänvisar till working paper-versionen Boschini m.fl. (2011) av denna rapport för dessa resultat.

⁸ I en känslighetsanalys har vi också gjort analysen med individens partner vid 45 års ålder. Det visar sig att resultaten är okänsliga för denna förändring.

⁹ När man mäter tidigare i livet, som i Björklund m.fl. (2010), börjar kvinnor dominera vad gäller högre utbildning först för kohorterna födda i mitten av 1950-talet.

Figur 1 Högre utbildning över tid



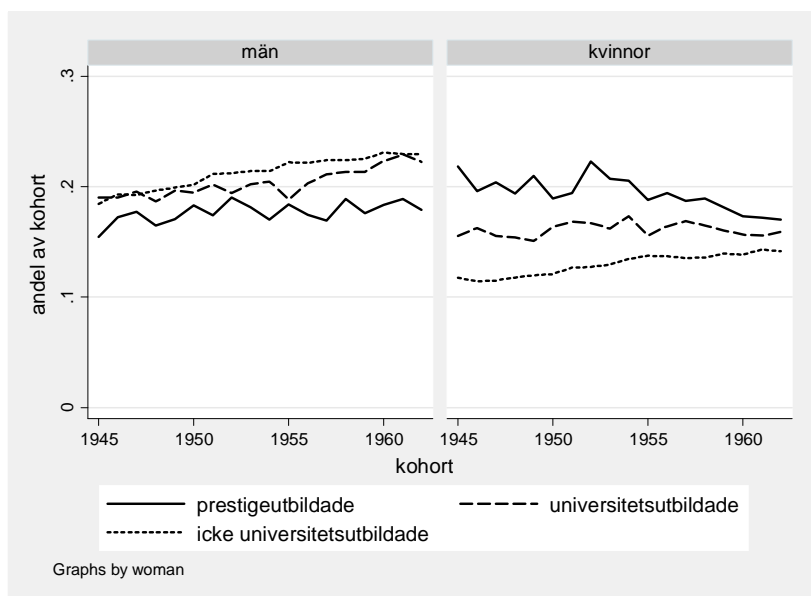
4 Trender i barnlöshet

Att inte ha barn vid 45 års ålder kan vara ett resultat av att individen inte ville ha barn, att tillfälle inte givits eller att individen inte kunnat skaffa barn. Utan att ta ställning till de underliggande orsakerna, speglar dock andelen som inte har barn en intressant form av ojämlikhet i livsutfall och förändringar i denna andel speglar också ändrade villkor för att fatta beslut om att skaffa barn, men också hur tillgången till partner med olika utbildningsnivåer förändrats.

I Figur 2 visas utvecklingen av mäns och kvinnors barnlöshet i de olika utbildningsgrupperna över de studerade kohorterna. I vänstra figuren framkommer som också visats i SCB (2002) att barnlöshet är vanligare bland män ju lägre utbildning de har, men också att andelen barnlösa män ökat i alla utbildningsgrupper, även om trenden är något svagare för de högst utbildade männen. Bland män födda 1962 har runt 20 procent inte några barn. Generellt sätt är det inte lika vanligt med barnlöshet bland kvinnor. För kvinnorna födda 1962 ligger genomsnittet på ca 15 procent. Tvärtemot situationen för männen är det så att barnlöshet ökar med kvinnors utbildningsnivå. Över tid är det intressant att notera att andelen barnlösa blir mer lika över kvinnors utbildningsfördelning, både till följd av att den minskar bland de högst utbildade och

ökar bland kvinnor utan universitetsutbildning.¹⁰ Till stor del förklaras minskningen i barnlöshet bland de mest utbildade kvinnorna av att denna grupp idag omfattar fler av kvinnorna födda 1962 än bland dem födda 1945.¹¹

Figur 2 Trender i barnlöshet



4.1 Vem får barn med vem?

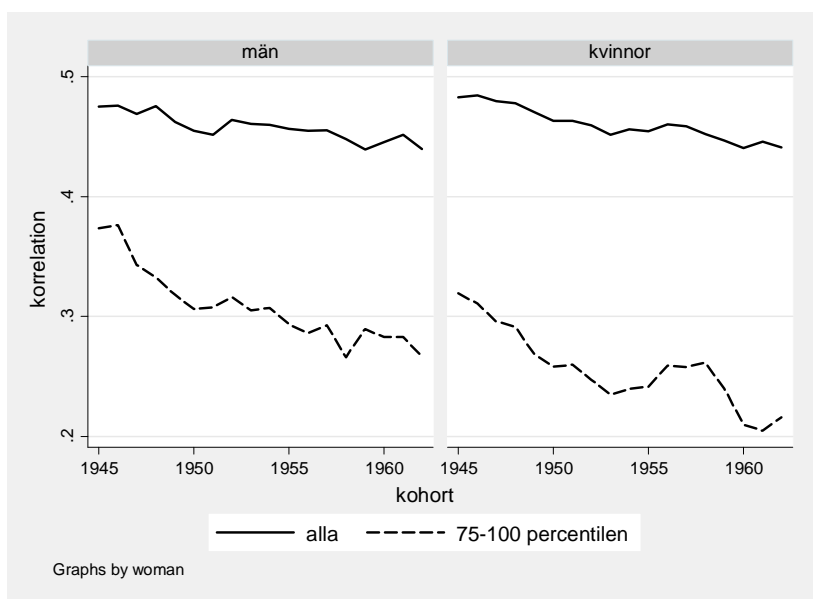
Kvinnors högre utbildning och mäns ökade barnlöshet medför att tillgången på högutbildade män relativt kvinnor har sjunkit vilket påverkar förutsättningarna för sortering i vem som får barn med vem. Samtidigt är en trolig konsekvens av kvinnors allt högre utbildning och starkare anknytning till arbetsmarknaden, samt av teknologisk utveckling och ökad tillgång till olika tjänster, att avkastningen på specialisering inom hushållet minskat och att drivkrafterna för positiv sortering i vem som får barn vem har blivit starkare. Som Stevenson och Wolfers (2007) uttrycker det, hänger värdet av att leva tillsammans för dagens par samman med att gemensamt konsumera frukterna av det arbete de var för sig utfört på samma arbetsmarknad. Detta kontrasteras med en tid då värdet av att leva tillsammans byggde på att var och en bidrog till hushållets

¹⁰ Detta mönster uppmärksammas också i Andersson m.fl. (2009).

¹¹ Se Working Paper-versionen av denna rapport, Boschini m.fl. (2011) för en djupare analys.

konsumtionsmöjligheter genom att utföra olika slags sysslor, en i hemmet, och en utanför. försvagats över tid när vi tar hänsyn till förändringar i utbildningsstrukturen. I Figur 3 visas hur korrelationen mellan föräldrars position i utbildningsfördelningen för respektive kön och kohort förändrats över tid. Måttet vi redovisar tar genom att vi rangordnar på basis av antal utbildningsår hänsyn till att utbildningsfördelningen för både män, men framför allt för kvinnor, har förändrats över tid. Den heldragna linjen visar att sambandet mellan föräldrars utbildning har försvagats över tid. Den streckade linjerna visar att mönstret ser likadant ut i den högsta utbildningskvartilen. Svenska föräldrar har alltså blivit mindre, inte mer lika varandra i utbildning över tid.

Figur 3 Sortering i vem som får barn med vem, korrelationen mellan föräldrars position i utbildningsfördelningen



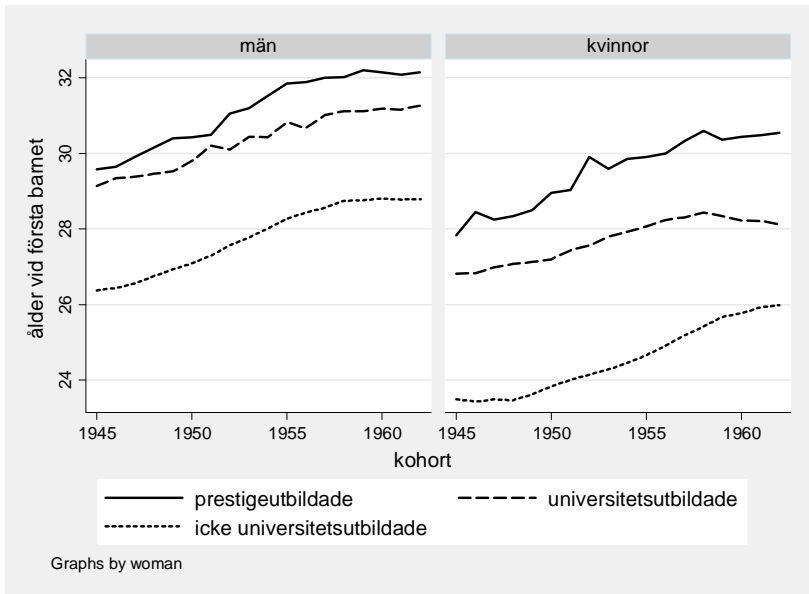
Vi undersöker också en annan dimension i vilken föräldrar kan ha blivit mer eller mindre lika genom att undersöka åldersgapet mellan föräldrar. Även denna analys visar att föräldrar blivit mer olika över tid. Det genomsnittliga åldersgapet mellan mannen och kvinnan i ett par har ökat med ca ett halvt år om vi jämför de äldre och yngre årskullarna i vår studie.¹²

¹² Se Boschini m.fl. (2011) för detaljer.

5 Trender i föräldraskap och barnafödande

Det är välkänt att vi får barn allt senare i livet. Individer med högre utbildning får också barn senare än individer med kortare utbildning. I Figur 4 visas trender i ålder vid första barnet för män och kvinnor i de olika utbildningsgrupperna. Bland de män och kvinnor som studeras här var skillnaden i ålder mellan förstagångsföräldrar med prestigeutbildning och icke universitetsutbildade c:a 3 år för män och drygt 4 år för kvinnor. Mellan kohorten född 1945 och 1962 steg åldern för förstagångsföräldrar med c:a två år oavsett utbildningsgrupp, ett mönster som uppmärksammats tidigare i SCB (2002). Mönstret tyder alltså på att förändringarna i de drivkrafter som påverkar när vi väljer att skaffa barn i Sverige under denna tidsperiod har varit likartade för män och kvinnor oavsett utbildning, vilket är förvånande mot bakgrund av internationell forskning¹³. Det är möjligt att fördröjt arbetsmarknadsinträde, ökade möjligheter att resa och leva ett rikt liv som ung och obundenbidragit till detta mönster (Erikson m.fl., 2006).

Figur 4 Uppskjutet föräldraskap



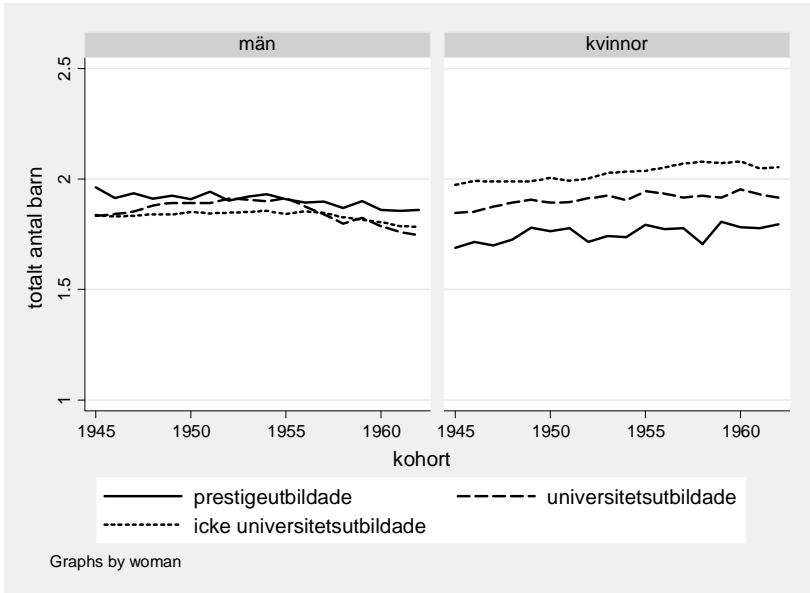
¹³ Se t.ex. Buckles (2008) som finner att avkastningen till att skjuta upp barnafödandet är särskilt hög för högt utbildade kvinnor.

Till skillnad från utvecklingen i många andra länder har svenska kvinnors totala kohortfruktsamhet varit stabil genom den period då kvinnors arbetskraftsdeltagande ökade mycket (Björklund, 2006 och Andersson m.fl., 2009). Svenska mäns fruktsamhet är inte lika väldokumenterad. Figur 5 visar mäns och kvinnors genomsnittliga antal barn vid 45 års ålder för olika utbildningsgrupper för kohorterna födda 1945 till 1962. Vi kan konstatera att barnafödandet är stabilt för både män och kvinnor. Män med prestigeutbildning har något fler barn än icke universitetsutbildade män. För kvinnor är det tvärt om och skillnaderna mellan utbildningsgrupper är större. Kvinnor utan universitetsutbildning har fler barn än prestigeutbildade kvinnor.

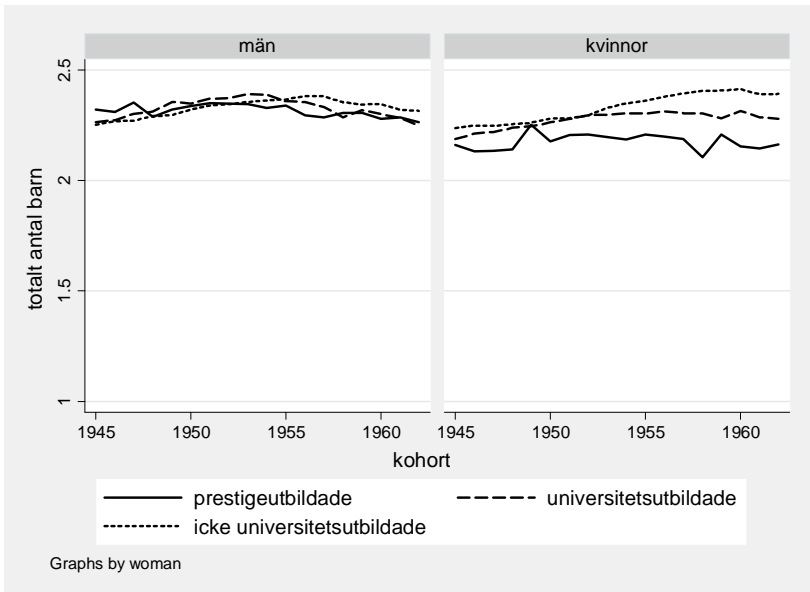
Mot bakgrund av de redovisade skillnader och förändringarna i andelen män och kvinnor som inte har barn är det intressant att undersöka barnafödandets utveckling bland dem som får barn. Figur 6 visar denna utveckling. Bland fäder är det mycket små skillnader i antal barn mellan olika utbildningsgrupper. Bland kvinnorna ser vi istället att antalet barn bland icke universitetsutbildade mödrar ökar och drar ifrån, medan mödrar med prestigeutbildning fött i genomsnitt samma antal barn under hela perioden. Medan utbildning, över den studerade tidsperioden, spelar mindre roll för kvinnors beslut att skaffa barn ser det negativa sambandet mellan utbildning och antal barn ut att ha blivit starkare givet att man skaffar barn.

Dessa trender i barnlöshet och barnafödande har betydelse för barnfördelningen i samhället. Utvecklingen av mäns barnlöshet pekar på att faderskap blivit mer ojämnt fördelat inom utbildningsgrupper. Kvinnors barnafödande har överlag blivit mer jämnt fördelat mellan utbildningsgrupper så till vida att andelen barnlösa i de olika utbildningsgrupperna är mer likartad i de yngre kohorterna. Mödraskap har dessutom blivit mer jämt fördelat bland prestigeutbildade kvinnor där ju fler får barn överhuvudtaget. Bland de icke universitetsutbildade kvinnorna bidrar istället ökad barnlöshet kombinerat med fler barn bland mödrar till en mer ojämn barnfördelning.

Figur 5 Genomsnittligt antal barn för svenska män och kvinnor födda 1945–1962



Figur 6 Antal barn bland dem som är föräldrar, genomsnitt för kohorterna födda 1945–1962.



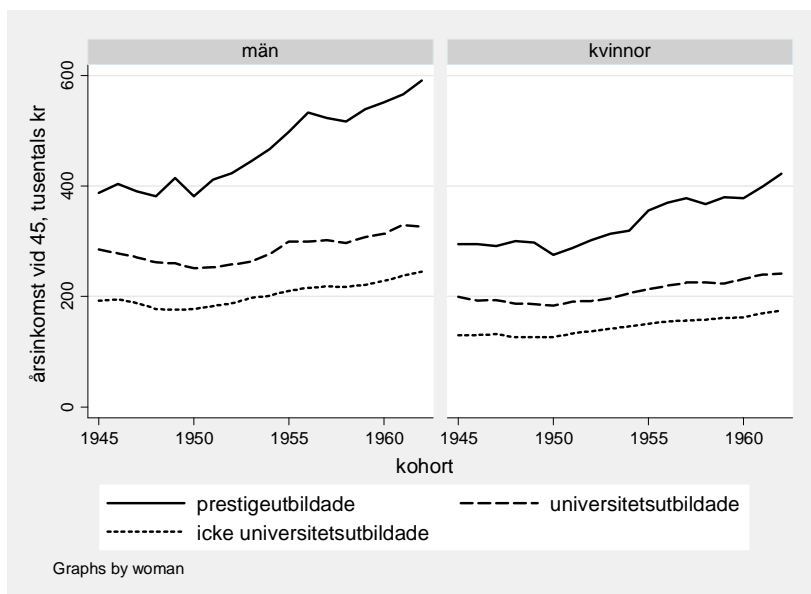
6 Utfall på arbetsmarknaden och avvägningen mellan familj och karriär

Vi undersöker nu hur 45-åriga mäns och kvinnors inkomster av arbete och företagande har utvecklats över tiden. Vi kommer också att undersöka hur sambandet mellan barn och inkomst har förändrats. Genom att mäta inkomster vid 45 års ålder, dvs efter eventuella småbarnsår, är avsikten att fånga sambandet mellan barnafödande och framgång i karriären, snarare än kortsiktiga inkomstbortfall till följd av t.ex. barnledighet.

7 Trender i inkomster mitt i karriären för olika utbildningskategorier

Vi börjar med att i Figur 7 redovisa hur 45-åriga mäns och kvinnors genomsnittliga inkomstutveckling sett ut över tid i de olika utbildningsgrupperna, i 2007 års priser. Som väntat är skillnaden mellan mäns och kvinnors inkomster stor. Både bland män och kvinnor har inkomstgapet till dem med prestigeutbildningar ökat sedan 1990, då årskullen född 1945 var 45 år gamla. Utvecklingen ser ut att ha tagit fart runt de svåra krisåren i mitten av 1990-talet. Det är värt att notera att prestigeutbildade kvinnor 2007 tjänade ungefär lika mycket som män med motsvarande utbildning gjorde 20 år tidigare.

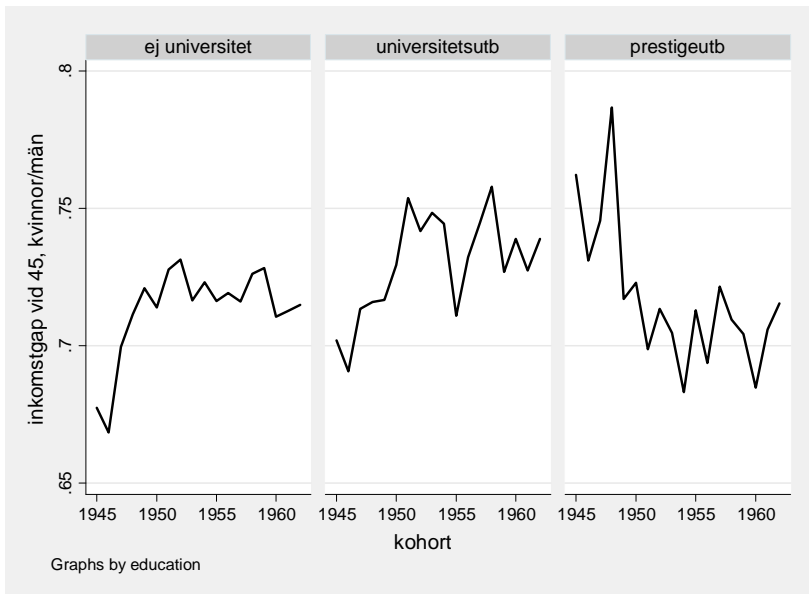
Figur 7 Årsinkomst vid 45 års ålder efter utbildningsgrupp och kön (tusentals kronor)



I Figur 8 visar vi hur förhållandet (kvoten) mellan kvinnors och mäns inkomster, det ojusterade könsinkomstgapet, har utvecklats. Notera att vi här inkluderar alla män och kvinnor, de som jobbar heltid, deltid och inte alls. Medan det ojusterade könslönegapet låg oförändrat på ca 80 procent under perioden 1990 till 2007 i ekonomin som helhet, visar totala könsinkomstgapet bland 45-åringar ett delvis annat mönster.¹⁴ Inkomsterna för icke universitetsutbildade och för universitetsutbildade kvinnor närmade sig mäns inkomster för kohorterna födda i slutet av 1940-talet, dvs fram till mitten av 1990-talet. Därefter ligger gapet kvar på mellan 72 och 75 procent. Könsinkomstgapet bland individer med prestigeutbildning visar på motsatt utveckling och växte fram till mitten eller slutet av 1990-talet (kohorterna födda i början av 1950-talet) och har varit stabilt runt 70 procent sedan dess. Denna utveckling stämmer överens med idén att ett glastak för kvinnors löner utvecklades på 1990-talet (Albrecht m.fl., 2003).

¹⁴ I Boschini m.fl. (2011) Fig 17 beräknar vi på basis av aggregerad lönestatistik från SCB

Figur 8 Könsinkomstgapet vid 45 års ålder efter utbildning.

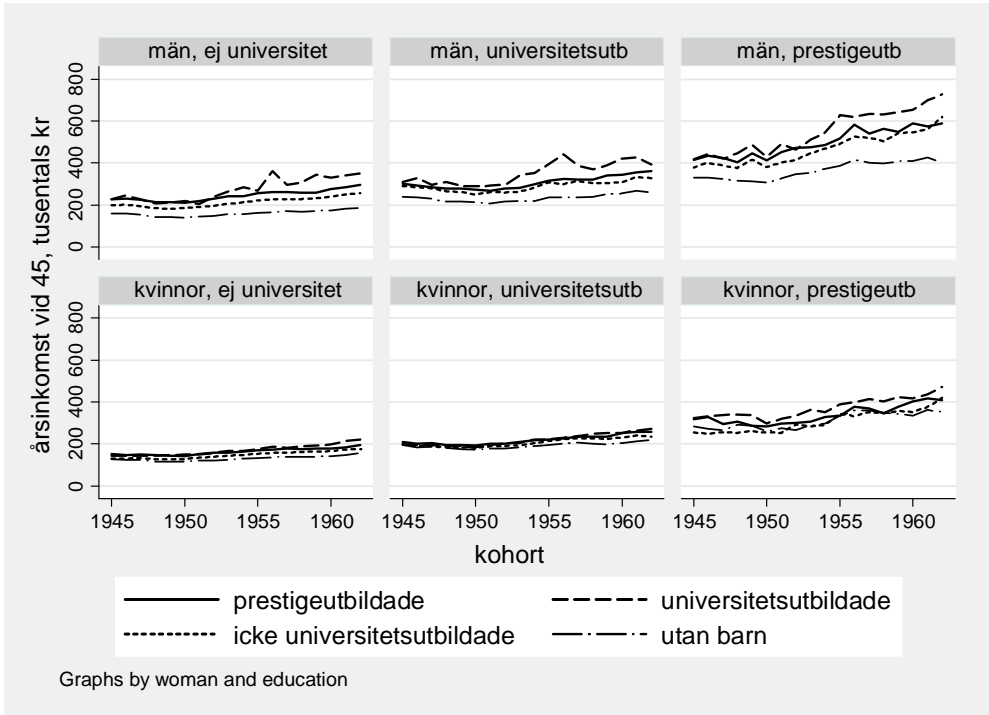


8 Inkomster och familjeförhållanden

På vilket sätt skiljer sig inkomster mitt i karriären för dem som har och inte har barn och beroende på vem man har barn med? Den senare frågan finns studerad bland gifta par i Åström (2009) som visar att inkomster varierar positivt med makens eller makans utbildning för män generellt och för högt utbildade kvinnor. I Figur 9 visar vi hur mäns och kvinnors inkomster vid 45 års ålder ser ut beroende den egna utbildningen, och beroende på om man inte har barn eller beroende på ens partners (första barnets andra förälder) utbildning.

En första slående observation är att män utan barn har avsevärt lägre inkomster än lika utbildade jämnåriga fäder. Även barnlösa kvinnor har lägre inkomster än mödrar, undantaget kvinnor med prestigeutbildning. En andra intressant observation är att inkomster bland män varierar mer med familjeförhållanden och partners utbildning än för kvinnor. Figuren visar också på något som kan tolkas som att det finns avkastning i termer av högre inkomster till att specialisera sig i hushållet. Män som har en universitetsutbildad partner tjänar mer än män som har en partner med en prestigeutbildning. Motsvarande mönster återfinns bland kvinnor med prestigeutbildning.

Figur 9 Årsinkomst vid 45 års ålder efter egen och partners utbildning (tusentals kronor)



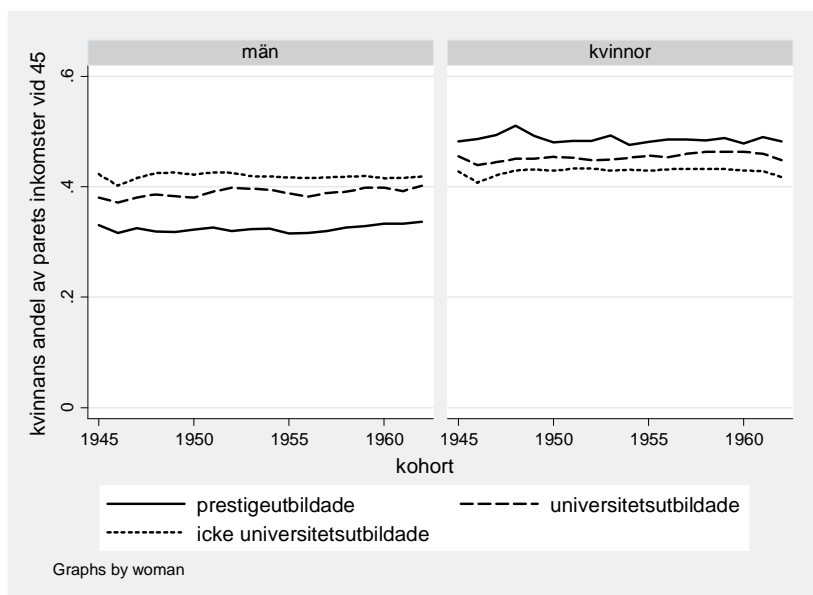
Not: Varje figur visar hur genomsnittsinkomsten för individer (män överst och kvinnor nederst) som tillhör en utbildningsgrupp beror på partners utbildning. De olika kurvorna i varje figur representerar partners utbildning.

9 Förändras specialiseringen i hushållet?

Även om det ser ut att finnas viss avkastning på specialisering i hushållet är det inte uppenbart att den har förändrats över tid. Vi frågar oss här hur specialiseringen inom hushållet förändrats över tid om vi mäter specialisering som kvinnans bidrag till parets sammanlagda inkomst. Allteftersom kvinnor blivit relativt mer utbildade jämfört med sina partner skulle vi vänta oss att kvinnan i genomsnitt står för en större del av parets inkomster. I Figur 10 visar vi hur kvinnans andel av parets totala inkomster sett ut för män och kvinnor med olika utbildning födda mellan 1945 och 1962 det året de var 45 år gamla. Det slående mönstret är att det inte finns någon tidstrend. Om vi ser till de icke universitetsutbildade 45-åriga männen, bidrar deras partner med ca 40 procent av de

samlade inkomsterna, att jämföra med 30 procent för männen med prestige utbildning. De icke universitetsutbildade kvinnorna står för drygt 40 procent av paret's inkomster, de prestigeutbildade kvinnorna för ungefär hälften. Avsaknaden av förändringar i specialisering visar sig även om vi undersöker inkomstförhållandet utan att dela upp på utbildningsgrupper eller om vi låter det bero på partner's utbildning.

Figur 10 Kvinnans andel av paret's totala årsinkomst vid 45 års ålder



9.1 Måste man välja – eller går det att ha allt?

Vi undersöker hur avvägningen mellan karriär och barn har utvecklats över tid genom att mäta styrkan i sambandet mellan inkomst och barn vid 45 års ålder. Vi mäter både hur inkomsten samvarierar med antalet barn och med att ha barn överhuvudtaget. I praktiken skattar vi ekvationen

$$Inkomst_{it} = a + \beta_t barn_{it} + kohort_t + \varepsilon_{it} \quad (3),$$

där $Inkomst_{it}$ är inkomst vid 45 års ålder för individ i , född år t , $barn_{it}$ är individens totala antal barn alternativt en dummyvariabel som antar värdet ett om individen har barn och $kohort_t$ är en kohortspecifik effekt som plockar upp förändringar i genomsnittsinkomsten över tid. Skattningen av β_t mäter det

genomsnittliga sambandet mellan 45-årsinkomsten och antalet (eller att ha) barn för individer födda år t . Vi skattar sambandet separat för män och kvinnor och för de olika utbildningsgrupperna. Notera att β_i inte ska tolkas som den kausala effekten av att få barn, eller ett ytterligare barn, på inkomsten. Resultaten redovisas grafiskt i Figur 11 där de årliga β_t -estimaterna är sammanlänkade till en kurva med 95-procentigt konfidensintervall. I den övre figuren visas styrkan i sambandet mellan antal barn och inkomsten vid 45 års ålder och i den nedre visas sambandet mellan att ha barn och inkomsten.

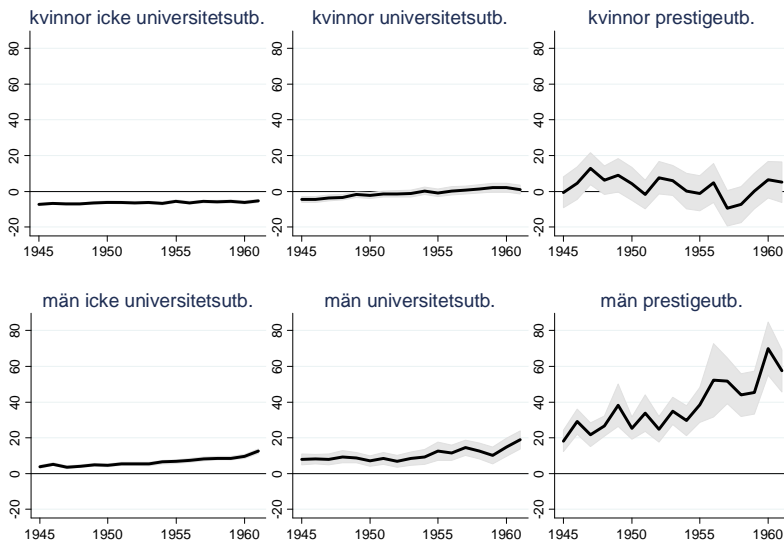
Resultaten visar att sambandet mellan antal barn och karriär är negativt för kvinnor utan universitetsutbildning under hela tidsperioden, alla β_i är negativa. För universitetsutbildade kvinnor är sambandet negativt för de äldre kohorterna, men det försvagas och blir tom positivt för de yngsta kohorterna. För en stor del av perioden finns det därmed inget signifikant samband mellan inkomster och barnafödande. För kvinnor med prestigeutbildning finns inget tydligt samband mellan antal barn och inkomster och ingen uppenbar trend. Eftersom dessa kvinnor är få, är precisionen låg och skattningarna osäkra.

För män är sambandet mellan barn och inkomster positivt och dessutom växer det i styrka över tid. Sambandet är också starkare för män med högre utbildning. Om vi jämför storleken på estimaterna med mäns genomsnittliga inkomster i de olika utbildningsgrupperna motsvarar estimaterna ca 5 procent i början av perioden och 10 procent mot slutet. Det innebär att ett barn i genomsnitt är förknippat med 5–10 procents högre inkomst, men återigen ska detta inte tolkas som en effekt av att få fler barn.

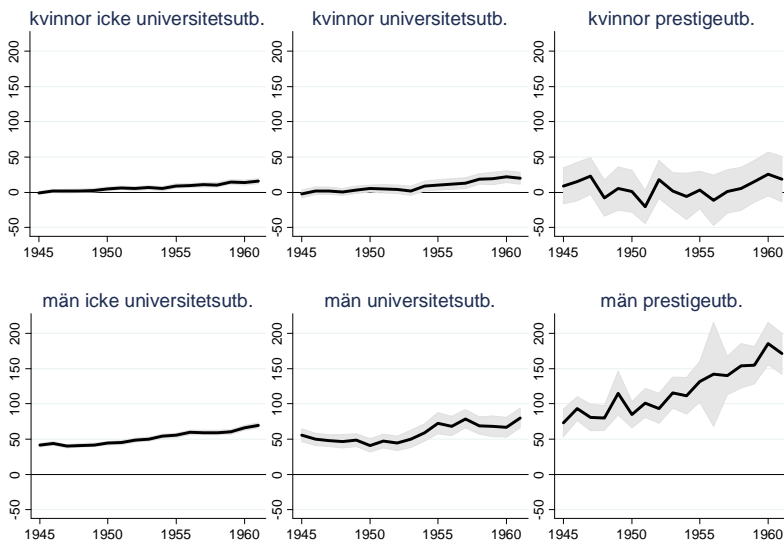
Den nedre figuren visar utvecklingen av sambandet mellan föräldraskap och inkomster. Återigen visar utvecklingen på ett allt starkare positivt samband mellan faderskap och inkomster. Män har i allt större utsträckning både barn och höga inkomster eller inga barn och låga inkomster. För kvinnor finns inte något starkt samband mellan moderskap och inkomster för de tidiga kohorterna. Över tid växer dock ett positivt samband fram. Undantaget är kvinnor med prestigeutbildningar, för vilka skattningarna är alltför osäkra för att starka slutsatser ska kunna dras.

Figur 11 Förändringar av sambandet mellan barn och inkomster mitt i karriären

a) Antalet barn



b) Att ha barn eller inte



Not: y-axlens skala är tusentals kronor.

10 Slutsatser

Vi har undersökt hur avvägningen mellan familj och karriär har förändrats över tid för svenska män och kvinnor. Vår utgångspunkt har varit att inkomst och barn är viktiga resultat av de livsval män och kvinnor gör. Hög produktivitet på arbetsmarknaden kan å ena sidan generera stora inkomster som möjliggör att en individ kan skaffa en stor familj, men å andra sidan betyder det också att den tid som behövs för att ha och fostra barn har ett högt värde, dvs att den s.k. alternativkostnaden är hög. Om hög inkomst och alternativkostnad dessutom innebär att familjen vill satsa mycket resurser på få barn, kan det resultera i ett negativt samband mellan inkomster och antal barn.

För män är det tydligt att högre inkomster gör att man har råd med större familj: Sambandet mellan barn och inkomster är positivt. Med ökad inkomstspridning följer också ökade skillnader i antal barn mellan män. För kvinnor är sambanden mer komplexa. Kvinnor utan universitetsutbildning har ett tydligt negativt samband mellan antal barn och inkomster. Detta samband är däremot inte längre negativt för universitetsutbildade kvinnor. Barnlöshet, däremot, är bland kvinnor idag, liksom för män, kopplat till lägre inkomster. Kvinnors inkomstspridning har dock minskat relativt männens och moderskap har också blivit mer jämt fördelat mellan kvinnor med olika utbildning. En möjlig förklaring är att högutbildade kvinnor delvis har avstått från att realisera en del av sin höga inkomspotential och istället valt att skaffa barn.

Om vi jämför män och kvinnor födda 1945 med dem födda 1962 innebär dessa förändringar att män i högre utsträckning idag antingen har både höga inkomster och stor familj eller inget av det, medan dessa livsval har blivit relativt mer jämt fördelade bland kvinnor.

Referenser

- Albrecht, J., P.-A. Edin, M. Sundström, och S. Vroman (1999), "Career interruptions and Subsequent earnings: A Reexamination using Swedish Data", *Journal of Human Resources.*, 34 (2), 294-311.
- Albrecht, J., A. Björklund och S. Vroman (2003), "Is There a Glass Ceiling in Sweden?" *Journal of Labor Economics*, 21 (1), 145-177.
- Andersson, G., M. Rønsen, L. Knudsen, T. Lappegård, G. Neyer, K. Skrede, K. Teschner och A. Vikat (2009), "Cohort fertility patterns in the Nordic countries". *Demographic Research* 20 (14): 313-352.
- Baker, M., och G. Solon (2003), "Earnings Dynamics och Inequality among Canadian men 1976-1992: Evidence from Longitudinal Tax Records, *Journal of Labor Economics*, 21(2), 289-321.
- Becker, G. S. (1981), *A Treatise on the Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bertrand, M., C. Goldin och L. F. Katz (2010), "Dynamics of the Gender Gap for Young Professionals in the Financial och Corporate Sectors." *American Economic Journal: Applied Economics*, 2(3) 228-55.
- Björklund, A. (2006), "Does family policy affect fertility?", *Journal of Population Economics* 19, 3–24.
- Björklund, A., P. Fredriksson, J.-E. Gustafsson och B. Öckert (2010), "Den svenska utbildningspolitikens arbetsmarknadseffekter: vad säger forskningen?", *IFAU Rapport* 2010:13.
- Boschini, A. (2004), "Balans på toppen. Incitament för en jämnare representation av kvinnor och män i näringslivets ledning", SNS.
- Boschini, A., C. Håkanson, Å. Rosén och A. Sjögren (2011), "Trading Off or Having it All? Completed Fertility and Mid-Career Earnings of Swedish Men och Women", *forthcoming* IFAU working paper.
- Buckles, K. (2008), "Understanding the Returns to Delayed Childbearing for Working Women", *American Economic Review*, 98:2, 403-407.
- Datta Gupta, N. och N. Smith (2002), "Children and career interruptions: The family gap in Denmark", *Economica*, 69, 609–629.

- Dribe, M. and M. Stanfors (2010), "Family Life in Power Couples. Continued Childbearing and Union Stability among the Educational Elite in Sweden, 1991–2005." *Demographic Research* 23, 847-878.
- Edin, P.-A. och K. Richardson (2002), "Swimming with the Tide: Solidary Wage Policy and the Gender Earnings Gap", *Scandinavian Journal of Economics*, 104(1), 49-67.
- Erikson, R., O. Nordström Skans, A. Sjögren och O. Åslund (2006), *Fritt inträde? Ungdomars och invandrades väg till det första inträdet*, SNS Förlag, Stockholm.
- Goldin, C. och L. F. Katz (2008), "Transitions: Career and Family Life Cycles of the Educated Elite", *American Economic Review*, 98:2, 363-369.
- Gustafsson S. och R. Jacobsson (1985), "Trends in Female Labor Force Participation in Sweden", *Journal of Labor Economics*, 3 (1), 256-274.
- Henrekson, M. och M. Stenkula (2009), "Why Are There So Few Female Top Executives in Egalitarian Welfare States?" *The Independent Review*, 14:2, 239–270.
- Henz, U. och J. O. Jonsson (2004), "Who Marries Whom in Sweden", in Blossfeld, H. P. och A. Timm (red). *Who Marries Whom? Educational Systems as Marriage Markets in Modern Societies*. Kluwer Academic Press.
- Liu, H. och J. Lu (2006), "Measuring the Degree of Assortative Mating" *Economics Letters* 92, 317-22.
- Mare, R. D. (1991), "Five Decades of Assortative Mating" *American Sociological Review* 56:1, 15-32.
- Mörk, E., A. Sjögren, och H. Svaleryd (2008), "Cheaper Child Care, More Children" IFAU WP 2008:29.
- Schwartz och Mare (2005), "Trends in Educational Assortative Marriage From 1940 to 2003", *Demography* 42(4), 621-646.
- Selin, H. (2009), "The Rise in Female Employment och the Role of Tax Incentives. An Empirical Analysis of the Swedish Individual Tax Reform of 1971", UCFS WP 2009:3.
- Shang, Q. och B. A. Weinberg (2009), "Opting for Families: Recent Trends in the Fertility of Highly Educated Women", *NBER Working Papers* 15074.

SCB (2002), "Hur många barn får jag när jag blir stor?" *Demografiska Rapporter* 2002:5.

Stevenson, B. och J. Wolfers (2007), "Marriage and Divorce: Changes och their Driving Forces", *Journal of Economic Perspectives*, 21 (2), 27–52.

Westerberg, T. (2009), "More Work, Less Kids – The Relationship between Market Experience and Number of Children" Doktorsavhandling, Umeå University.

Åström, J. (2009), "The Effects of Spousal Education on Individual Earnings" Doktorsavhandling, Kap 2, Umeå University.

Bilaga 1

Tabell 1 Variabeldefinitioner

Variabel	Definition och källa
Partner	Den andra föräldern till en individs förstfödda barn. <i>FlerGen</i>
Inkomster vid 45	Summan av löneinkomster och inkomster av företagsamhet på årsbasis LoneInk+Fink, 2007 års priser. <i>Louise</i> .
Utbildning	Högsta utbildning enligt utbildningsregistret HSUN, HSUN2000, (Sun2000in, Sun2000ni) <i>Louise</i> .
Universitet	15+ års utbildning; <i>Louise</i>
Prestigutbildning	Juridik (sunkod 380), Ingenjör. (sunkod 547), Medicin (sunkod 720), civilekonomer (sunkod 340); enl Sun2000in <i>Louise</i>
Universitetsutbildad	Alla andra områden, mer än 14 års utbildning; <i>Louise</i>
Icke universitetsutbildade	Högst 14 års utbildning. <i>Louise</i> .
Barn vid 45	Antal biologiska och adopterade barn vid 45 års ålder. <i>FlerGen</i>

IFAU:s publikationsserier – senast utgivna

Rapporter

- 2011:1** Hall Caroline och Linus Liljeberg ”En jobbgaranti för ungdomar? Om Arbetsförmedlingens ungdomsinsatser”
- 2011:2** Angelov Nikolay, Per Johansson, Erika Lindahl och Elly-Ann Lindström ”Kvinnors och mäns sjukskrivningar”
- 2011:3** Eliason Marcus ”Undersköterskor och sjukvårdsbiträden i kristider: inkomst- och sysselsättningseffekter av friställningar inom den offentliga sektorn under 1990-talet”
- 2011:4** Brandén Maria och Sara Ström ”För vems skull flyttar par? Kön, karriärmöjligheter och pars regionala rörlighet i Sverige”
- 2011:5** Sjögren Anna och Helena Svaleryd ”Nitlott i barndomen – familjebakgrund, hälsa, utbildning och socialbidragstagande bland unga vuxna”
- 2011:6** Mörk Eva ”Från försörjningsstöd till arbete – Hur kan vägen underlättas?”
- 2011:7** Forslund Anders och Johan Vikström ”Arbetsmarknadspolitikens effekter på sysselsättning och arbetslöshet – en översikt”
- 2011:8** Eliason Marcus, Petter Lundborg och Johan Vikström ”Massuppsägningar, arbetslöshet och sjuklighet”
- 2011:9** Lundin Daniela och Martin Lundin ”Arbetsförmedlingens service och arbetsmetoder: om processtyrning i en målstyrd myndighet”
- 2011:10** Lagerström Jonas ”Vilken betydelse har arbetsförmedlare för arbetslösas framtida sysselsättning och arbetsinkomst?”
- 2011:11** Lundborg Petter, Martin Nilsson och Johan Vikström ”Hur påverkar socioekonomisk status och ålder arbetsmarknadseffekterna av olika hälso-problem?”
- 2011:12** Hanspers Kajsa och Lena Hensvik ”Konkurrens och sysselsättning – en empirisk studie av fem marknader”
- 2011:13** Lundin Martin ”Marknaden för arbetsmarknadspolitik: om privata komplement till Arbetsförmedlingen”
- 2011:14** Avdic Daniel och Marie Gartell ”Studietakten för högskolestudenter före och efter studiemedelsreformen 2001”
- 2011:15** Brösamle Klaus och Oskar Nordström Skans ”Rörlighet och karriärer inom statlig förvaltning”

2011:16 Boschini Anne, Christina Håkanson, Åsa Rosén och Anna Sjögren "Måste man välja? Barn och inkomst mitt i karriären för kvinnor och män födda 1945–1962"

Working papers

2011:1 Eliason Marcus "Assistant and auxiliary nurses in crisis times: earnings and employment following public sector job loss in the 1990s"

2011:2 Forslund Anders, Peter Fredriksson och Johan Vikström "What active labor market policy works in a recession?"

2011:3 Brandén Maria och Sara Ström "For whose sake do couples relocate? Gender, career opportunities and couples' internal migration in Sweden"

2011:4 Bergemann Annette, Marco Caliendo, Gerard J. van den Berg och Klaus F. Zimmermann "The threat effect of participation in active labor market programs on job search behavior of migrants in Germany"

2011:5 van den Berg Gerard J., Petter Lundborg, Paul Nystedt och Dan-Olof Rooth "Critical periods during childhood and adolescence: a study of adult height among immigrant siblings"

2011:6 Ridder Geert och Johan Vikström "Bounds on treatment effects on transitions"

2011:7 Vikström Johan, Michael Rosholm och Michael Svarer "The relative efficiency of active labour market policies: evidence from a social experiment and non-parametric methods"

2011:8 Carlsson Mikael och Oskar Nordström Skans "Evaluating microfoundations for aggregate price rigidities: evidence from matched firm-level data on product prices and unit labor cost"

2011:9 Carlsson Mikael, Julián Messina och Oskar Nordström Skans "Wage adjustment and productivity shocks"

2011:10 Lagerström Jonas "How important are caseworkers – and why? New evidence from Swedish employment offices"

2011:11 Lundborg Petter, Martin Nilsson och Johan Vikström "Socioeconomic heterogeneity in the effect of health shocks on earnings: evidence from population-wide data on Swedish workers"

2011:12 Avdic Daniel och Marie Gartell "The study pace among college students before and after a student aid reform: some Swedish results"

2011:13 Brösamle Klaus och Oskar Nordström Skans "Paths to higher office: evidence from the Swedish Civil Service"

- 2011:14** Doblhammer Gabriele, Gerard J. van den Berg och Thomas Fritze
“Economic conditions at the time of birth and cognitive abilities late in life:
evidence from eleven European countries”
- 2011:15** Boschini Anne, Christina Håkanson, Åsa Rosén och Anna Sjögren ”Trading
off or having it all? Completed fertility and mid-career earnings of Swedish
men and women”

Dissertation series

- 2010:1** Johansson Elly-Ann “Essays on schooling, gender, and parental leave”
- 2010:2** Hall Caroline “Empirical essays on education and social insurance policies”
- 2011:1** Hensvik Lena “The effects of markets, managers and peers on worker out-
comes”